
نگاهی بر همایش ملی رفاه در برنامه ششم توسعه

آرمیتا هومان - اردیبهشت ۱۴۰۰

از مستندات همایش ایران ۱۴

در سال ۱۳۹۳، سه سال پیش از اجرای برنامه‌ی ششم توسعه، انجمن ملی رفاه ایران با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی همایش ملی رفاه در برنامه ششم توسعه را برگزار کرده است. در این همایش به ارزیابی وضعیت رفاهی ایران، عملکرد برنامه‌های قبلی توسعه و ارائه‌ی پیشنهادهای برای بهبود شرایط پرداخته شده است. در سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ ویژگی‌هایی لحاظ شده که طبق آن جامعه از وضعیت رفاهی بسیار مطلوبی برخوردار است. اما با گذشت چند سال از تصویب آن سند، همچنان اهداف بسیار دور به نظر می‌رسند. طبق دیباچه‌ی کتابچه‌ای که از خلاصه مقالات این همایش منتشر شده است، عدم به‌کارگیری افراد مسلط به حوزه‌ی رفاه اجتماعی، دلیل برگزاری این همایش بوده است. نحوه‌ی دریافت مقالات در این همایش از طریق فراخوان و سفارش مقاله به کارشناسان بوده.

در این همایش با بررسی ۱۴۰ خلاصه مقاله، ۸۰ مقاله انتخاب شده که چکیده‌ی آن‌ها در کتابچه‌ای تحت عنوان «همایش ملی رفاه اجتماعی در برنامه ششم توسعه؛ خلاصه مقالات» آمده است (انجمن علمی رفاه اجتماعی ایران، ۱۳۹۳: ج). در ادامه با توجه به آن به بررسی این همایش پرداخته خواهد شد.

به نظر می‌رسد هدف از این همایش تولید ادبیات نظری و شکل‌دهی چارچوبی نظری است تا همزمان با درگیر کردن متخصصین حوزه‌ی برنامه‌ریزی در سیاست‌گذاری‌های رفاهی، عملکرد دولت در این زمینه را بهبود بخشد. در این همایش تلاش شده است تا حوزه‌های رفاهی از جنبه‌های نظری و سیر تاریخی‌شان در ایران مورد بررسی قرار گیرند و همزمان برای بهبود عملکرد دولت پیشنهادهایی ارائه شود.

■ آنچه از چکیده مقالات همایش می‌توان دریافت

دومین و آخرین سمینار ملی رفاه اجتماعی در دوره پیش از انقلاب در بهار ۱۳۵۵ برگزار شد که همانند سمینار نخست، پنج روز (۱۸ تا ۲۲ خرداد) به طول انجامید و بیش از ۵۰۰ نفر از کارشناسان و مسئولان امور رفاهی در آن شرکت کردند (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۵۵: ج ۲).

تأملی در محورهای همایش یادآور پنج غول مذکور در گزارش بوریج است. در زمان بازسازی پس از جنگ در بریتانیا، ویلیام بوریج گزارشی تحت عنوان «بیمه اجتماعی و خدمات متفقین» ارائه می‌دهد که در آن از پنج غول در راه بازسازی صحبت می‌کند؛ مستمندی، بی‌خانمانی، بیماری، جهالت و بطالت. این گزارش بر تشکیل نظام جامع تأمین اجتماعی به منظور تأمین حداقل‌های زندگی برای جامعه تأکید دارد و آن را وظیفه‌ی دولت می‌داند. به همین دلیل بسیاری معتقدند که باعث شکل‌گیری مفاهیم مرکزی دولت رفاه - یعنی تأمین اجتماعی، بهداشت، آموزش، مسکن و اشتغال - شده است (تیمینس، ۲۰۱۷: ۱۲). به نظر می‌رسد محورهای همایش نیز با تأکید با بررسی وضعیت فقر، مسکن، آموزش، بهداشت و تأمین اجتماعی با دغدغه‌های گزارش بوریج همپوشانی دارد. به علاوه، طبق اصل ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، برخورداری از تأمین اجتماعی حقی همگانی است و دولت موظف است آن را تأمین کند.

در همین راستا قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی تدوین شده است که بیشتر متمرکز بر حوزه‌های بازنشستگی، بیکاری، از کارافتادگی، امداد و نجات و بهداشت و درمان است (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳). با توجه به عناوین محورهای این همایش، به نظر می‌رسد سعی شده تا علاوه بر تحت پوشش قرار دادن مفاهیم مربوط به دولت رفاه مدرن، دغدغه‌های قانون اساسی و قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی پردازد.

کلیتی که می‌توان از مجموعه مقالات این سمینار دریافت این است که اولین قدم برای بهبود شرایط رفاهی، بررسی سیاست‌های اتخاذ شده و علل ناکارآمدی آنها است. این کار باعث می‌شود چشم‌اندازی بهتر برای برنامه‌ریزی در آینده مشخص شده و از تکرار اشتباهات برنامه‌های قبلی جلوگیری شود؛ به همین دلیل به طور کلی در تمامی محورها سه مورد بررسی می‌شود: ۱. تعریف پدیده‌ی مورد نظر و شرایط آن در ایران ۲. تحلیل سیاست‌گذاری‌های حوزه‌ی مربوطه ۳. آثار و پیامدهای سیاست‌گذاری‌ها در زمینه‌ی مورد بررسی.

در **محور اول** با چهار مقاله‌ی مجزا به روش‌های فقرزدایی و توانمندسازی گروه‌های هدف پرداخته شده است. ابتدا به اهمیت تولید ادبیات نظری در این زمینه و اصول روش‌های فقرزدایی پرداخته شده است. سپس ضمن توصیف وضعیت حاضر خانوارهای تحت پوشش سازمان‌های حمایتی، برخی تجربیات موفق برنامه‌ریزی در این زمینه بررسی شده اند. در ادامه روند صعودی فقر در طول چهار دهه در ایران نشان داده شده است و تاکید شده که وضع سیاست‌های پایدار و منظم می‌تواند از ادامه‌ی این روند جلوگیری کند (انجمن علمی رفاه اجتماعی ایران، ۱۳۹۳: ۲-۷).

در **محور دوم** آثار هدفمندی یارانه‌ها بر خانوارهای ایرانی بررسی شده است. اکثریت مقاله‌های این محور، با توجه به داده‌ها و بررسی‌های خود، نشان‌دهنده‌ی این هستند که هدفمندی یارانه‌ها موجب کاهش فقر و نابرابری شده اند. اما به دلیل ازدیاد تورم درآمد واقعی افراد کاهش پیدا کرده است و روند رفاه همچنان نزولی است. به همین دلیل سیاست‌های فعلی هدفمندی یارانه‌ها به بهبود شرایط جامعه کمک نمی‌کنند (پیشین: ۱۰-۲۸).

محور سوم به وضعیت مسکن در میان اقشار کم‌درآمد می‌پردازد. در این محور از دو جنبه‌ی سیاست‌های اجتماعی حوزه‌ی مسکن و نتیجه‌ی آنها به فقر مسکن در ایران پرداخته شده است. در برخی مقالات سیاست‌های رفاهی اعمال شده در این زمینه بررسی می‌شوند. بعد با نشان دادن وضعیت مسکن افراد کم‌درآمد بر اندک بودن تاثیر سیاست‌ها تاکید می‌کنند و در نهایت درموردی به علل شکست آنها و راهکارهای بهبود می‌پردازند (پیشین: ۲۸-۳۶).

محور چهارم درمورد عدالت آموزشی است و این عنوان را در موضوعات مختلف بررسی می‌کند. عدالت آموزشی در استان‌های مختلف و نواحی متفاوت ایران، روند سیاست‌گذاری‌های این حوزه، گفتمان عدالت آموزشی در ایران، عدالت آموزشی در محتوای درسی، تغییر رویکردها نسبت به این حوزه و عدالت آموزشی به عنوان یک اولویت برای رسیدن به رفاه موضوعاتی هستند که در این محور به آنها پرداخته شده است (پیشین: ۳۸-۵۳).

محور پنجم با عنوان مراقبت اجتماعی و الگوهای آن به بررسی سیاست‌گذاری‌های مربوط به معلولان و سالمندان پرداخته است. درمقالات این محور بر تعادل استفاده از جمعیت جوان و مدیریت سالمندان تاکید می‌کند. همچنین به این موضوع می‌پردازد که نادیده گرفتن معلولان و از کارافتادگان، به دلیل آسیب‌های روانی و اقتصادی، می‌تواند از عوامل بازدارنده‌ی رشد و توسعه باشد (پیشین: ۵۶-۵۸).

محور ششم به موضوع فوریت‌های اجتماعی می‌پردازد. نارسایی‌های امداد اجتماعی، لزوم امداد اجتماعی، بررسی تکدی‌گری و نوع مقابله با آن و عملکرد سازمان‌های مربوطه در این زمینه همه موضوعاتی هستند که این محور به آنها پرداخته است. در این مقالات با تاکید بر لزوم امدادهای حقوقی و حمایت قضایی، روایتی از مقابله‌ی با تکدی‌گری و نشان دادن تفاوت سطح کیفیت توانمندسازی در متکدیان، موضوع مورد نظر بررسی شده است (پیشین: ۶۰-۶۴).

محور هفتم سازماندهی و مدیریت اجتماعی است. در این محور نظریه‌های مرتبط با حوزه‌ی رفاه، چالش‌های نظام جامع رفاه در ایران، آنچه جهان سوم را به رفاه می‌رساند، مقایسه‌ی تطبیقی ایران و کشورهای دیگر و استان‌های متفاوت ایران مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. اکثریت این مقالات نشان می‌دهند که هرچند سیاست‌گذاری در ایران نهادینه شده است، عوامل زمینه‌ای و ساختاری مانع شکل‌گیری سیاست منسجم برای تشکیل نظام جامع رفاه هستند و آن را با چالش روبه‌رو می‌کنند (پیشین: ۶۶-۷۸).

محور هشتم به اشتغال و کارآفرینی گروه‌های هدف می‌پردازد. در این محور با نشان‌دادن سیر تاریخی اشتغال در ایران، مطالعه‌ی تطبیقی نظام بیمه بیکاری در ایران و کشورهای اروپایی، موانع موجود بر توانمندسازی زنان، اشتغال فارغ التحصیلان و بازارکار ایران موضوع مورد نظر را بررسی می‌کند. کلیت بحث‌های این محور نشان می‌دهد که برنامه‌های توسعه پس از انقلاب با نداشتن هدف‌گذاری شفاف، بررسی دقیق موضوع اشتغال و بیکاری به لحاظ اجتماعی، عدم استفاده از تجربیات تاریخی ایران و کشورهای دیگر نتوانسته‌اند شیوه‌ی مناسبی برای ایجاد اشتغال و مواجهه با بیکاری داشته باشند (پیشین: ۸۰-۱۰۲).

محور نهم به بیمه‌های اجتماعی می‌پردازد. در این محور با بررسی نارسایی‌های برنامه‌های توسعه قبلی به چالش‌های این زمینه پرداخته‌اند و در نهایت پیشنهادهایی برای برنامه‌ی توسعه ششم در زمینه‌ی بیمه‌های اجتماعی ارائه داده‌اند. در مقالات این محور پیشنهاد می‌شود که توسعه ملی به نحوی که همه‌ی شهروندان کشور از آن بهره‌مند شوند در برنامه‌ی ششم جزو اولویت‌ها قرار گیرد (پیشین: ۱۰۴-۱۱۰).

محور دهم بیمه‌های اجتماعی را بررسی می‌کند. در مقالات این محور به چالش‌ها و فرصت‌های بیمه‌های اجتماعی در ایران، بررسی تأمین اجتماعی در زمینه‌ی بهداشتی، بررسی سیاست‌های مرتبط با این حوزه در پنج برنامه‌ی قبلی و پیشنهاداتی برای برنامه‌ی ششم پرداخته شده است. در این مقالات بر مشخص و روشن شدن جایگاه بخش خصوصی و بهبود بخش عمومی در نظام سلامت تاکید شده است (پیشین: ۱۱۵-۱۲۶).

در **محور یازدهم** نیز به آسیب‌های اجتماعی و شیوه‌ی مداخله و درمان آنها پرداخته شده است. در ابتدا اینگونه بیان می‌شود که جنس مداخلات در آسیب‌های اجتماعی در مناطق محروم و برخوردار متفاوت است؛ هرچند هر دو بر پایه‌ی احیای مسئولیت مدنی هستند. همچنین پیشگیری از جرم، ارتباط مددکاران با بی‌خانمانی، جلوگیری از کودک‌آزاری، بررسی عوامل تاثیرگذار بر خشونت جوانان به عنوان مصادیقی از مداخله در آسیب‌های اجتماعی بررسی شده‌اند (پیشین: ۱۲۹-۱۳۶).

در واقع با نگاهی بر چکیده‌ی مقالات این همایش می‌توان گفت حرف تازه و گزینه‌ی جدیدی مطرح نکرده است. اما اهمیت این همایش در این است که با نشان دادن روند رفاه در حوزه‌های مختلف، سیاست‌گذاری‌های اعمال شده و نتایج آنها به دلیل شکست برخی سیاست‌ها و آنچه در ادامه باید کرد پرداخته.

■ منابع

- انجمن علمی رفاه اجتماعی ایران، ۱۳۹۳، همایش ملی رفاه اجتماعی در ایران: خلاصه مقالات، تهران: انجمن علمی رفاه اجتماعی ایران
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۳، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

Timmins, Nicholas, 2017, The Five Giants; A Biography Of The Welfare State, New York: HarperCollins publishers

